

Torej bo glavna značilnost slovenskega gospodarstva po volitvah umeščanje – v svet, v svojo okolico in na svoje temelje. Vodilo tega mora biti vsekakor liberalna logika trga, za katerega se v majhni ekonomiji, kot je naša, kjer npr. mnogi osebno poznajo vse svoje potencialne kupce, nikoli ne moremo zadosti truditi. Za tako gospodarstvo je vsekakor dovolj prostora na tem svetu. Dva milijona bogatih posameznikov je upoštevanja vredna skupina.

Tomaž
Košir

Kako preživeti in se uspešno vključiti v novo nastajajočo Evropo

Bliskovito se približujemo letu 1992, ko naj bi gospodarski prostor EGS (dvanajsterice) zaživel kot skupni gospodarski prostor brez notranjih meja in s tem kot največja gospodarska sila sveta in hkrati največji trg sveta stopil v svetovno konkurenco z drugima vogaloma svetovne Triade (ZDA in Japonska). Države EFTA intenzivno iščejo, kako se čimbolj vključiti v proces »Evrope 1992«, bodisi s pogajanjem EFTA-EGS ali pa z vključitvijo posameznih držav v skupni trg (vloga Avstrije za sprejem v EGS). Hkrati so se v zadnjem letu zgodili siloviti premiki v deželah socialističnega bloka, ki vse po vrsti mrzlično iščejo možnosti in poti za tesnejšo gospodarsko povezavo z Zahodno Evropo, na čelu vseh pa je prav gotovo DDR in zamisel »Združene Nemčije«.

Jugoslavija do leta dni nazaj v svoji gospodarski in zunanji politiki praktično ni reagirala na te procese. Ni naključje, da je »evropsko vprašanje« najprej postalo predmet razprav v Sloveniji, ki je v drugi polovici leta 1988 sicer z zamudo, pa vendarle začela intenzivno obravnavati to tematiko. Slovenija je dobila sogovornike na federalnem nivoju šele spomladi leta 1989, ko je prevzela dolžnost nova vlada pod predsedstvom Anteja Markovića in novo Predsedstvo SFRJ pod vodstvom dr. Janeza Drnovška. V zadnjem letu dni je prišlo v odnosu Jugoslavije do evropskih integracij do nekaterih pozitivnih premikov, ki se kažejo politično v tem, da je Skupščina SFRJ sprejela deklaracijo, s katero se zavzema za izpolnitev pogojev za članstvo v Svetu Evrope, za čimprejšnji začetek pogajanj o vključitvi Jugoslavije v EFTA in za tesnejše sodelovanje z EGS. Gospodarsko pa je pomembno, da v reformiranju našega gospodarskega sistema izhaja vlada s stališča, da se mora Jugoslavija odpreti svetovnemu trgu in se vanj čimbolj vključiti.

Če bi omenjeni pozitivni premiki na jugoslovanskem federalnem nivoju lahko vplivali Sloveniji nekaj optimizma, da se bomo v prihodnosti vendarle približali razviti Zahodni Evropi, pa zbuja strah, da je zastavljena gospodarska reforma Markovićeve vlade prav Slovenijo kot najbolj razvito republiko pripeljala na rob bankrota. Nelikvidnost in stečajni do včeraj zdravih in

uglednih firm so se tako rekoč najprej pojavili prav v Sloveniji. Kaj to pomeni? Ali je bila naša večja razvitost, odprtost v svet in gospodarska učinkovitost samo namišljena? Ali smo sicer res boljši od povprečja Jugoslavije, vendar tako daleč od kriterijev svetovnega trga, da bo ob srečanju s svetovno konkurenco tudi večina naših firm propadla? Ali smo Slovenci živeli v popolni iluziji, ko smo sami sebe imeli za najbolj razvito jugoslovansko republiko in ko smo tudi od tujcev včasih slišali prisposodbo »jugoslovanska Švica«?

Taka in podobna vprašanja se danes zastavljajo in nam jemljejo še tisto malo samozavesti, ki smo jo premogli. Skušajmo emocijam nasproti postaviti nekatere hladne številke.

Ne glede na vse sedanje težave drži, da Slovenija z 8% jugoslovanskega prebivalstva ustvari ca. 20% jugoslovanskega družbenega proizvoda, 26% skupnega jugoslovanskega izvoza in skoraj 30% jugoslovanskega izvoza na razvita zahodna tržišča. Ocenjen družbeni proizvod Slovenije za lansko leto je ca. 5700 US \$ na prebivalca. Če se primerjamo po družbenem proizvodu na prebivalca z mediteranskimi članicami Evropske gospodarske skupnosti, lahko ugotovimo, da ocenjen družbeni proizvod na prebivalca za leto 1989 znaša za Španijo ca. 9600 \$, za Portugalsko ca. 4000 \$ in za Grčijo ca. 5300 \$. Po tem indikatorju torej v stopnji razvitosti zaostajamo za Španijo, smo pa nekoliko pred Portugalsko in Grčijo. Ob ca. 11 milijardah US \$ družbenega proizvoda Slovenije v letu 1989 je naš izvoz znašal ca. 3,4 milijarde \$, to je ca. 30% družbenega proizvoda, to pa je tudi približno na nivoju prej omenjenih držav. Stopnja nezaposlenosti se v zadnjih dveh letih tudi v Sloveniji povečuje, vendar je sedanja stopnja nezaposlenosti (okrog 5%) tudi za evropske razmere še vedno relativno nizka (povprečje EGS ca. 9%, Španija 16%).

Kako obrazložiti paradoks, da se naša republika o navedenih in nekaterih drugih indikatorjih lahko primerja s sredozemskimi članicami Evropske gospodarske skupnosti, hkrati pa je dobesedno pred bankrotom. Poskus odgovora bi lahko bil naslednji:

– *Notranje slabosti podjetij:* Tako kot za celotno Jugoslavijo tudi za Slovenijo velja, da smo se pretekla štiri desetletja razvijali v precej avtarkičnem (zaprtem) gospodarstvu, da naša podjetja niso bila dovolj izpostavljena pritiskom svetovne konkurence in da zato v svoji učinkovitosti v mnogočem zaostajajo za primerljivimi zahodnoevropskimi podjetji. To je zakonitost, kateri se tudi podjetja v Sloveniji niso mogla izogniti, in to kljub temu, da je slovensko gospodarstvo skozi zunanjo trgovino nekoliko bolj vključeno v svetovne tokove, kot to velja v povprečju za Jugoslavijo ali za nekatere druge republike.

– *Predraga država:* Ko pravim, da je država predraga, s tem mislim »državo« v vsej njeni piramidi proračunov, to je proračun federacije, proračun republike, proračune občin in vse drugo, kar imenujemo »splošna in skupna poraba«. Od celotne novoustvarjene vrednosti v Jugoslaviji v letu 1989 je gospodarstvu ostalo le 40%, 60% novoustvarjene vrednosti pa porabi »družbena nadgradnja«. Za današnjo stopnjo razvitosti gospodarstva je družbena nadgradnja preobsežna in predraga; to je postalo v zadnjem času kristalno jasno razvidno in neizpodbitno ter se da dokazovati z vrsto podatkov, v katere se na tem mestu zaradi omejenosti prispevka ne spuščam. Dovolim pa si trditev: če upoštevamo to dejstvo, je neprimerno in demagoško, da v sedanji situaciji tako zvezna kot pogosto tudi republiška

vlada očitata gospodarstvu, koliko zaostaja za svetom, hkrati pa se ne vprašata, koliko država, pa naj si bo federalna ali republiška, v svoji učinkovitosti zaostaja za učinkovitostjo »države« v zahodnem svetu.

Poleg teh dveh pavšalnih ugotovitev, ki enako veljata za Jugoslavijo kot celoto kot tudi znotraj nje za Slovenijo, pa je seveda treba ugotoviti; Slovenija kot najbolj razvita republika v Jugoslaviji plačuje na račun svoje nadpovprečne razvitosti prevelik »davek« federalni državi, to pa se kaže v naslednjem:

- v *proračun federacije* naj bi Slovenija v letošnjem letu prispevala več kot milijardo US \$, to je nekaj nad 10% družbenega proizvoda;

- *precenjen dinar* pomeni nedvomno kanal za prelivanje denarja tudi med federalnimi enotami Jugoslavije. Znano je: analize različnih ekonomskih institutov in tudi analize gospodarstva in njegovih asociacij kažejo, da je bil dinar v preteklem obdobju v glavnem precenjen in da je tak tudi danes. Precenjen dinar v načelu pomeni, da tisti, ki izvažajo, dobi za izvoz premalo dinarjev, tisti, ki uvažajo, pa za uvoz plačajo manj, kot bi plačali ob ravnovesnem tečaju. Dokler je Slovenija ustvarjala presežek, v blagovni menjavi, druge republike pa primanjkljaj, je bilo na prvi pogled jasno, da tukaj prihaja do prelivanja. V letošnjem letu tudi Slovenija nekaj več uvažajo kot izvažajo; to je bilo osnova za trditve predstavnikov zvezne vlade, da ima v sedANJI situaciji tudi Slovenija koristi od tega, če je dinar precenjen. Ker pa je pokrivanje uvoza z izvozom v Sloveniji še vedno višje od povprečja Jugoslavije in višje kot v nekaterih drugih republikah, seveda še vedno velja, da Slovenija v tem procesu relativno izgublja;

- *carine in uvozne takse* so naslednji kanal prelivanja med republikami, to pa zato, ker carin in takse ne plačuje v Jugoslaviji vse gospodarstvo po enakih kriterijih, ampak so številna podjetja za razne namene oproščena dela ali pa celotnega plačila taks in v nekaterih primerih tudi carin. Ker so informacije o tem navadno opremljene s pripombo »zaupno« in se objavljajo v posebnih (zaupnih) številkah uradnega lista, zato nad tem področjem ni natančnega pregleda. Iz nekaterih informacij zveznih institucij pa izhaja, da je obseg izjem in oprostitev plačila uvoznih taks in carin v Jugoslaviji dokaj velik in da se je v preteklem letu gibal nekje med tretjino in polovico skupnega uvoza. Če torej tretjina ali še več uvoznikov pri uvozu ne plača dajatev državi, to pomeni, da je to vkalkulirano nekje drugje oz. da to plačajo drugi namesto njih.

Omenil sem samo kanale prelivanja sredstev na področju ekonomskih odnosov s tujino, ker pač to področje nekoliko pobliže poznam. Seveda pa ta slika ni popolna, saj do podobnih prelivanj prihaja v monetarni sferi (npr. obvezna rezerva bank pri Narodni banki Jugoslavije in njeno obrestovanje) in drugod.

Kolikšen odstotek slovenskega družbenega proizvoda se odliva iz Slovenije po omenjenih kanalih, je težko oceniti, vsekakor pa so te številke prav gotovo večje od tistih, ki jih legalno usmerjamo na primer za hitrejši razvoj manj razvitih področij.

Razlogov za katastrofalno stanje slovenskega gospodarstva je torej prav gotovo več, in sicer:

- premajhna učinkovitost podjetij v primerjavi s svetovno konkurenco
- veliko predraga in premalo učinkovita država; to velja tako za federalno kot za republiško državo in za občine
- omenjena prelivanja družbenega proizvoda iz Slovenije.

Naše gospodarstvo mora prav gotovo iskati izhod v izboljšanju svoje učinkovitosti, vendar ta napor ne bo zadostoval, če se vzporedno ne bo zgodilo dvoje: svoje stroške in s tem zajemanja iz gospodarstva mora zmanjšati država (federalna, republiška in občine), hkrati pa je treba ekonomski sistem izpopolniti tako, da ne bo omogočal prikritih prelivanj družbenega proizvoda.

Prav v zgornjih ugotovitvah je po mojem skrit odgovor na vprašanje, ali je Markovičeva gospodarska politika za Slovenijo sprejemljiva in perspektivna. Je sprejemljiva, če bo bistveno znižala stroške družbene nadgradnje in odpravila kanale za prelivanje družbenega proizvoda. Če pa tega ne bo storila, potem taka politika za Slovenijo kratko in malo ni sprejemljiva, saj jo vodi v gospodarski kolaps.

Če se bodo dosedanja gibanja v slovenskem gospodarstvu nadaljevala, lahko pričakujemo v letošnjem letu velike gospodarske in socialne pretrese, ki lahko dosežejo neobvladljive razsežnosti. Taka ocena izhaja iz podatkov o naraščajoči nelikvidnosti, vedno večjem številu stečajev, vedno daljšem spisku podjetij z blokiranimi žiroračuni, ki se približujejo točki stečaja, težave velikih sistemov in nekaterih bank, katerih nelikvidnost bo sprožila verižne reakcije v gospodarstvu in podobno.

Novo slovensko vodstvo (Skupščina, vlada in Predsedstvo) mora vsekakor najprej usmeriti vse sile v to, da odnose s federacijo uredi tako, da se računi razčistijo v navedenem smislu. Taka alternativa izhaja tudi iz splošno sprejete slovenske opredelitve za Slovenijo kot ekonomsko suvereno državo v jugoslovanski konfederaciji. Tako razčiščevanje računov med federalnimi enotami znotraj Jugoslavije je po mojem možno le, če se s prehodom na konfederacijo odnosi med federalnimi enotami postavijo na nove temelje. V okviru obstoječe ureditve federacije razčiščevanje računov ni možno, saj so številni pomembni vzvodi ekonomske politike (monetarna politika, ekonomski odnosi s tujino – tečaj, carine, takse itd.) v pristojnosti federacije in republike nanje nimajo pomembnejšega vpliva.

Kaj storiti, če zvezna vlada in druge republike ne bi bile pripravljene na tako »razčiščevanje računov«? Ali je, gospodarsko gledano, zamisel o gospodarsko samostojni Sloveniji iluzija? Osebnostno menim, da to ni iluzija. Prvič že zato, kot je pred časom izjavil eden naših priznanih gospodarskih strokovnjakov, ker tisti, ki več ustvari, kot potroši, po definiciji lahko preživi. Postavlja se vprašanje: ali je Slovenija sploh sposobna formulirati ekonomsko politiko, ki bi bila v Sloveniji učinkovita in hkrati tako prepričljiva v mednarodnih gospodarskih in denarnih krogih, kot je Markovičeva politika? Menim, da je Slovenija sposobna formulirati ekonomsko politiko, ki bi bila znotraj Slovenije učinkovita, saj konec koncev sedanji Markovičev program vsebuje mnoge elemente, katere je dolga leta predlagala prav Slovenija! Za prepričljivost »slovenske ekonomske politike« v mednarodnih denarnih krogih pa niti ne vidim zelo nujne potrebe, saj zunanja zadolženost Slovenije v nobenem primeru ni tolikšna, da bi bili zelo odvisni od podpore mednarodnega kapitala.

Vsekakor se pridružujem tistim, ki pravijo, da mora Slovenija kot prvo alternativo iskati svoje mesto v konfederalni Jugoslaviji, po definiciji pa lahko alternative ovrednotimo in med njimi izbiramo samo v primeru, če upoštevamo vsaj dve.